

LBRIS

Emil Alexandrescu
books

Literatura română în analize și sinteze

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A.

Cuvântul autorului	3
Valorile creative și ortodoxe ale literaturii române	4
1. Originea și evoluția limbii române	52
1.1. Definiția limbii române	52
1.2. Perioada de formare a limbii române	52
1.3. Teritoriul de formare a limbii române	53
1.4. Caracterul latin al limbii române	54
1.5. Conservarea elementului dac	54
1.6. Influența slavă	55
1.7. Influența greacă	55
1.8. Influența turcă	55
1.9. Influența franceză	55
1.10. Dialectele limbii române	56
1.11. Locul limbii române între limbile romanice	56
1.12. Al. Mateevici – <i>Limba noastră</i>	56
2. Literatura română în limba latină	59
2.1. Argument	59
2.2. Pătimirea sfinților Epictet și Astion	59
2.3. Scrierile Sfântului Ioan Cassian	60
2.4. Scrierile Sfântului Niceta Remesianul	61
2.5. Contribuția lui Dionisie Exiguul la tezaurul literaturii patristice	62
2.6. Alte scrieri în limba latină	62
3. Literatura populară – parte integrantă a literaturii române	62
3.1. Trăsăturile literaturii populare	62
3.2. Mitologia populară	63
3.3. <i>Miorița</i>	66
3.4. <i>Legenda Mănăstirii Argeșului</i>	68
3.5. <i>Doina</i>	70
3.6. <i>Toma Alimoș</i>	70
3.7. <i>Constantin Brâncoveanu</i>	71
3.8. <i>Tinerețe fără bătrânețe</i>	73
3.9. <i>Greuceanu</i>	74

4. Cultura și literatura română în Evul Mediu	75
4.1. Limbile de cancelarie în Evul Mediu	75
4.2. Literatura română în limba slavonă	76
4.3. <i>Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie</i>	77
4.4. Renașterea și Reforma – ecurile lor în spațiul carpato-dunărean	78
4.5. Textele rotacizante	78
4.6. Primele tipărituri în limba română	79
4.7. Primul document laic în limba română – <i>Scrisoarea boierului Neacșu</i>	80

5. Contribuția literaturii religioase la formarea limbii

și literaturii române

5.1. Literatura apocrifă, hagiografică și a romanelor populare	80
5.2. Mitropolitul Varlaam – <i>Carte românească de învățătură</i>	81
5.3. Mitropolitul Dosoftei – <i>Psaltirea în versuri</i> (1673)	81
5.4. Mitropolitul Antim Ivireanul – <i>Didahiile</i>	82
5.5. Mitropolitul Simion Ștefan – <i>Noul Testament de la Bălgrad</i>	82
5.6. Biblia de la București	82

6. Contribuția literaturii istoriografice la formarea limbii

și literaturii române

6.1. Grigore Ureche – <i>Letopiseșul Țării Moldovei – de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor carea scrie de la Dragoș Vodă până la Aron Vodă (1359–1594)</i>	83
6.2. Miron Costin – <i>Letopiseșul Țării Moldovei – de la Aron Vodă încoace, de unde este părăsit de Ureche Vornicul din Țara de Gios, scos de Miron Costin, vornicul de Țara de Gios, în oraș în Iași, în anul de la ridicarea lumii 7183, eară de la nașterea Mântuitorului lumii lui Hristos 1675</i>	84
6.3. Ion Neculce – <i>Letopiseșul Țării Moldovei – de la Dabija Vodă (1661) la Nicolae Mavrocordat (1743)</i>	86
6.4. Stolnicul Constantin Cantacuzino	87
6.5. Stoica Ludescu	88
6.6. Radu Popescu – <i>Istoriile domnilor Țării Românești</i>	88
6.7. Radu Greceanu	88
6.8. Nicolae Milescu – <i>De la Moscova la Pekin</i>	89

7. Umanismul românesc

7.1. Renașterea și Umanismul în culturile și literaturile europene	89
7.2. Renașterea și Umanismul în principatele române	89
7.3. Trăsăturile Umanismului românesc	90
7.4. Rolul Umanismului românesc în formarea limbii și literaturii române	91

8. Dimitrie Cantemir – personalitate multilaterală a culturii române și europene	92
8.1. Viața și activitatea	92
8.2. Dimitrie Cantemir – Opera	92
8.3. Dimitrie Cantemir – personalitate multilaterală a culturii române și europene	94
9. Iluminismul – curent național și european	95
9.1. Iluminismul – curent european	95
9.2. Școala Ardeleană – expresie a Iluminismului românesc	96
9.3. Idei susținute de reprezentanții Școlii Ardelene	96
9.4. Ion Budai Deleanu – <i>Țiganiada</i>	97
9.5. Iluminismul în Moldova și în Țara Românească	98
10. Clasicismul	98
10.1. Trăsături	98
10.2. Boileau – <i>L'art poétique</i> – program al clasicismului francez	99
10.3. Programul realizat de scriitorii clasicismului	99
11. Romanticismul	100
11.1. Trăsături	100
11.2. Victor Hugo – prefață la drama <i>Cromwell</i> – manifest al romanticismului	101
11.3. Programul realizat de scriitorii romantici	102
12. Realismul	102
12.1. Istoricul	102
12.2. Conceptul de realism în critica literară românească	103
12.3. Programul realizat de scriitorii realiști	103
12.4. Contribuția scriitorilor români la dezvoltarea realismului	104
13. Momentul 1848 – etapă a revoluției burghezo-democrate	105
13.1. Momentul 1848 în Moldova, Muntenia și Transilvania	105
13.2. Direcția <i>Daciei literare</i> și rolul lui Mihail Kogălniceanu	107
13.3. Momentul 1848 – moment al formării conștiinței estetice	107
13.4. Momentul 1848 – moment al trezirii conștiinței naționale	109
13.5. Ion Heliade Rădulescu – <i>Zburătorul</i>	110
13.6. Grigore Alexandrescu – <i>Umbra lui Mircea. La Cozia</i>	111
13.7. Grigore Alexandrescu – <i>Satiră. Duhului meu</i>	112
13.8. Vasile Cârlova – <i>Ruinurile Târgoviștii</i>	112
13.9. Andrei Mureșanu – <i>Un răsunset</i>	113

13.10.	Dimitrie Bolintineanu – <i>Muma lui Ștefan cel Mare</i>	113
13.11.	Costache Negruzzi – <i>Alexandru Lăpușneanu</i>	113
13.12.	Costache Negruzzi – <i>Sobieski și românii</i>	115
13.13.	Costache Negruzzi – <i>Fiziologia provincialului</i>	117
13.14.	Nicolae Bălcescu – <i>Românii supt Mihai-Voievod Viteazul</i>	117
13.15.	Ion Ghica – <i>Scrisori către Vasile Alecsandri</i>	119
13.16.	Alec Russo – <i>Cântarea României</i>	119
14. Vasile Alecsandri		119
14.1.	Vasile Alecsandri – <i>Deșteptarea României</i>	119
14.2.	Vasile Alecsandri – <i>Hora Unirei</i>	121
14.3.	Vasile Alecsandri – <i>Odă ostașilor români</i>	121
14.4.	Vasile Alecsandri – <i>Dumbrava Roșie</i>	122
14.5.	Vasile Alecsandri – <i>Dan, căpitan de plai</i>	124
14.6.	Vasile Alecsandri – <i>Miezul iernii</i>	127
14.7.	Vasile Alecsandri – <i>Iarna</i>	128
14.8.	Vasile Alecsandri – <i>Malul Siretului</i>	128
14.9.	Vasile Alecsandri – <i>Balta Albă</i>	129
14.10.	Vasile Alecsandri – <i>Despot Vodă</i>	130
14.11.	Vasile Alecsandri – <i>Chirița în provincie</i>	131
14.12.	Vasile Alecsandri – reprezentant al conștiinței naționale	132
15. Nicolae Filimon – Ciocoi vechi și noi		133
15.1.	<i>Ciocoi vechi și noi</i>	133
15.2.	Dinu Păturică – prototip al arivistului	136
16. Al. Odobescu – Pseudo-Kynegeticos		137
16.1.	<i>Pseudo-Kynegeticos</i> – model de eseu	137
16.2.	<i>Pseudo-Kynegeticos</i> – sinteză estetică	137
16.3.	Alexandru Odobescu – reprezentant al realismului	138
17. Bogdan Petriceicu Hasdeu		139
17.1.	Bogdan Petriceicu Hasdeu – personalitate a culturii românești	139
17.2.	Bogdan Petriceicu Hasdeu – <i>Răzvan și Vidra</i>	140
18. Titu Maiorescu		142
18.1.	Titu Maiorescu – <i>Direcția nouă în poezia și proza română</i>	142
18.2.	Titu Maiorescu – <i>O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867</i>	143
18.3.	Titu Maiorescu – <i>Comediile dlui Caragiale</i>	143

18.4.	Titu Maiorescu – <i>Eminescu și poeziile lui</i>	144
18.5.	Titu Maiorescu – <i>spiritus rector</i>	145
19. Mihail Eminescu		146
19.1.	Mihail Eminescu – <i>Epigonii</i>	146
19.2.	Mihail Eminescu – <i>Memento mori (Panorama deșertăciunilor)</i>	148
19.3.	Mihail Eminescu – <i>Împărat și proletar</i>	151
19.4.	Mihail Eminescu – <i>Scrisoarea I</i>	153
19.5.	Mihail Eminescu – <i>Scrisoarea III</i>	155
19.6.	Mihail Eminescu – <i>Sara pe deal</i>	157
19.7.	Mihail Eminescu – <i>Floare albastră</i>	159
19.8.	Mihail Eminescu – <i>Atât de fragedă</i>	161
19.9.	Mihail Eminescu – <i>Dorința</i>	162
19.10.	Mihail Eminescu – <i>Revedere</i>	163
19.11.	Mihail Eminescu – <i>Călin (file din poveste)</i>	165
19.12.	Mihail Eminescu – <i>Luceafărul</i>	167
19.13.	Mihail Eminescu – <i>Glossă</i>	173
19.14.	Mihail Eminescu – <i>Odă (în metru antic)</i>	174
19.15.	Mihail Eminescu – <i>Rugăciunea unui dac</i>	175
19.16.	Mihail Eminescu – <i>Dacă treci râul Selenei</i>	178
19.17.	Mihail Eminescu – <i>Și dacă</i>	179
19.18.	Mihail Eminescu – <i>Crăiasa din povești</i>	180
19.19.	Mihail Eminescu – <i>Făt-Frumos din tei</i>	180
19.20.	Mihail Eminescu – <i>Freumăt de codru</i>	181
19.21.	Mihail Eminescu – <i>Trecut-au anii</i>	182
19.22.	Mihail Eminescu – <i>Sonete (III) (Când însuși glasul...)</i>	183
19.23.	Mihail Eminescu – <i>La steaua</i>	183
19.24.	Mihail Eminescu – <i>Mai am un singur dor</i>	184
19.25.	Mihail Eminescu – <i>Peste vârful</i>	186
19.26.	Mihail Eminescu – <i>Tat twam asi</i>	187
19.27.	Mihail Eminescu – <i>Rugăciune</i>	188
19.28.	Mihail Eminescu – <i>Învierea</i>	189
19.29.	Mihail Eminescu – <i>Răsai asupra mea</i>	189
19.30.	Mihail Eminescu – <i>Sărmanul Dionis</i>	190
19.31.	Mihail Eminescu – <i>Făt-Frumos din lacrimă</i>	192
19.32.	Mihail Eminescu – <i>Dramaturgia</i>	194
19.33.	Mihail Eminescu – <i>Andrei Mureșan</i>	196

20. Mihail Eminescu – universul poetic	197
20.1. Marile teme ale universului eminescian	197
20.2. Poetul și poezia – temă și motiv ale universului poetic	198
20.3. Caracterul filosofic al poeziei lui Eminescu – modelul intelectului	199
20.4. Evoluția modelului uman	200
20.5. Modelul estetic	200
20.6. Caracterul național și universal	201
21. Ion Creangă	201
21.1. Ion Creangă – <i>Amintiri din copilărie</i>	201
21.2. Ion Creangă – <i>Dănilă Prepeleac</i>	205
21.3. Ion Creangă – <i>Povestea lui Harap Alb</i>	206
22. Ion Creangă – reprezentant al realismului	209
22.1. Universul satului românesc	209
22.2. Umorul – semn al apartenenței scriitorului la realism	210
22.3. Locul lui Ion Creangă în cadrul realismului românesc	211
23. Ion Luca Caragiale	211
23.1. I.L. Caragiale – <i>O scrisoare pierdută</i>	211
23.2. I.L. Caragiale – <i>La hanul lui Mânjoală</i>	215
23.3. I.L. Caragiale – <i>În vreme de război</i>	217
23.4. I.L. Caragiale – <i>Telegrame</i>	218
23.5. I.L. Caragiale – <i>Bacalaureat</i>	220
23.6. I.L. Caragiale – <i>Vizită</i>	221
24. I.L. Caragiale – reprezentant al realismului critic	223
24.1. Lumea eroilor lui I.L. Caragiale	223
24.2. Temele și problematica universului creat de I.L. Caragiale	223
24.3. I.L. Caragiale – reprezentant al realismului critic	223
25. Ioan Slavici	224
25.1. Ioan Slavici – <i>Moara cu noroc</i>	224
Ioan Slavici – <i>Pădureanca</i>	226
25.3. Ioan Slavici – <i>Mara</i>	229
25.4. Ioan Slavici – <i>Lumea prin care am trecut</i>	231

26. Ioan Slavici – reprezentant al realismului	233
26.1. Dezvoltarea realismului în sec. al XIX-lea	233
26.2. Caracterul realist al creației lui Ioan Slavici	233
26.3. Problematica socială – trăsătură a realismului	234
26.4. Elemente clasice în creația lui Ioan Slavici	234
26.5. Elemente romantice în proza lui Ioan Slavici	234
26.6. Ioan Slavici – propagator al realismului popular	234
 27. Simbolismul	235
27.1. Istoricul și reprezentanții în literatura universală	235
27.2. Simbolismul românesc	235
27.3. Teoretizări	235
27.4. Trăsăturile programului estetic	236
27.5. Dimitrie Anghel – <i>În grădină</i>	237
27.6. Ion Minulescu – <i>Romanța celor trei corăbii</i>	238
 28. Alexandru Macedonski	238
28.1. Alexandru Macedonski – <i>Noaptea de decembrie</i>	238
28.2. Alexandru Macedonski – <i>Rondelul rozei ce-nfloarește</i>	240
28.3. Alexandru Macedonski – <i>Rondelul rozelor de august</i>	241
28.4. Alexandru Macedonski – <i>Rondelul rozelor ce mor</i>	241
28.5. Alexandru Macedonski – <i>Psalmi</i>	242
 29. Barbu Ștefănescu Delavrancea	243
29.1. Barbu Ștefănescu Delavrancea – <i>Hagi Tudosie</i>	243
29.2. Barbu Ștefănescu Delavrancea – <i>Apus de soare</i>	244
 30. Ștefan cel Mare și Sfânt – reprezentant al conștiinței naționale și creștine	246
 31. George Coșbuc	250
31.1. George Coșbuc – <i>Nunta Zamferei</i>	250
31.2. George Coșbuc – <i>Moartea lui Fulger</i>	252
31.3. George Coșbuc – <i>Poetul</i>	253
31.4. George Coșbuc – <i>Noi vrem pământ!</i>	254
31.5. George Coșbuc – <i>O scrisoare de la Muselim-Selo</i>	255
31.6. George Coșbuc – <i>Vara</i>	255

31.7.	George Coșbuc – <i>Pașa Hassan</i>	259
31.8.	George Coșbuc – <i>Moartea lui Gelu</i>	261
32. George Coșbuc – poet de specific național		264
32.1.	George Coșbuc – poet al naturii și iubirii	264
32.2.	Istoria – temă a poeziei lui George Coșbuc	264
32.3.	George Coșbuc – poet militant social	264
32.4.	George Coșbuc – reprezentant al poeziei de specific național	264
33. Octavian Goga		265
33.1.	Octavian Goga – <i>Rugăciune</i>	265
33.2.	Octavian Goga – <i>Oltul</i>	266
33.3.	Octavian Goga – <i>Noi</i>	267
33.4.	Octavian Goga – <i>Plugarii</i>	268
34. Octavian Goga – rapsod mesianic al pătimirii noastre		271
34.1.	Universul poeziei lui Octavian Goga – monografie lirică a satului	271
34.2.	Lupta pentru dreptate socială și independență națională – temă și coordonată ale universului poetic creat de Octavian Goga	271
34.3.	Durerea – sentiment, temă și mesaj ale universului poetic creat de Octavian Goga	272
34.4.	Octavian Goga – poet de specific național	272
35. Calistrat Hogaș – <i>Singur</i>		272
36. Gala Galaction		274
36.1.	Gala Galaction – <i>De la noi la Cladova</i>	275
36.2.	Gala Galaction – <i>Papucii lui Mahmud</i>	275
36.3.	Gala Galaction – <i>La Vulturi!</i>	276
37. Alexandru Davila – <i>Vlaicu Vodă</i>		279
38. George Topîrceanu – <i>Rapsodii de toamnă</i>		281
39. I.A.I. Brătescu-Voinești – <i>Puiul</i>		284
40. Duiliu Zamfirescu – <i>Viața la țară</i>		285
41. Garabet Ibrăileanu – <i>Adela</i>		289

42. Mihail Sadoveanu	291
42.1. Mihail Sadoveanu – <i>Hanu Ancuței</i>	291
42.2. Mihail Sadoveanu – <i>Baltagul</i>	296
42.3. Mihail Sadoveanu – <i>Frații Jderi</i>	298
42.4. Mihail Sadoveanu – <i>Țara de dincolo de negură</i>	305
42.5. Mihail Sadoveanu – <i>Zodia Cancerului</i>	306
42.6. Mihail Sadoveanu – <i>Domnu Trandafir</i>	309
42.7. Mihail Sadoveanu – <i>Neamul Șoimăreștilor</i>	310
 43. Mihail Sadoveanu – structura universului	 314
43.1. Temele universului sadovenian	314
43.2. Eroul sadovenian – centru al universului	316
43.3. Timbrul sadovenian – trăsătură a universului	316
 44. George Bacovia	 317
44.1. George Bacovia – <i>Plumb</i>	317
44.2. George Bacovia – <i>Lacustră</i>	318
44.3. George Bacovia – <i>Note de primăvară</i>	319
44.4. George Bacovia – <i>Decembre</i>	320
44.5. George Bacovia – <i>Seară tristă</i>	321
 45. George Bacovia – universul poetic	 322
45.1. Trăsăturile universului bacovian	322
45.2. Motivele universului bacovian	322
45.3. Caracterul simbolist al universului poetic	323
45.4. Universul bacovian în contextul poeziei românești și universale	323
 46. Expresionismul	 324
46.1. Definiție	324
46.2. Istoricul curentului	324
46.3. Trăsăturile programului estetic	325
 47. Suprarealismul	 325
 48. Lucian Blaga	 326
48.1. Lucian Blaga – <i>Eu nu strivesc corola de minuni a lumii</i>	326
48.2. Lucian Blaga – <i>Gorunul</i>	331
48.3. Lucian Blaga – <i>Cântecul spicelor</i>	331

48.4.	Lucian Blaga – <i>Paradis în destrămare</i>	332
48.5.	Lucian Blaga – <i>La curțile dorului</i>	333
48.6.	Lucian Blaga – <i>Mirabila sămânță</i>	334
48.7.	Lucian Blaga – <i>Tristete metafizică</i>	334
48.8.	Lucian Blaga – <i>Munte vrăjit</i>	336
48.9.	Lucian Blaga – <i>Scrisoare</i>	338
48.10.	Lucian Blaga – <i>Liniste</i>	339
48.11.	Lucian Blaga – <i>Noi și pământul</i>	339
48.12.	Lucian Blaga – <i>Zamolxe</i>	340
48.13.	Lucian Blaga – <i>Meșterul Manole</i>	342
48.14.	Lucian Blaga – <i>Nu-mi presimți, Lumina raiului, Izvorul nopții</i>	343

49. Lucian Blaga – universul poetic 345

49.1.	Mitul ca temă de influență expresionistă	345
49.2.	Sinteza estetică – dimensiune a universului poetic	346
49.3.	Temele universului blagian	346
49.4.	Eul poetic – centru generator al universului poetic	347

50. Ion Barbu 347

50.1.	Ion Barbu – <i>Din ceas, dedus</i>	347
50.2.	Ion Barbu – <i>Riga Crypto și lăpona Enigel</i>	351
50.3.	Ion Barbu – <i>Ritmuri pentru nunțile necesare</i>	353
50.4.	Ion Barbu – <i>Copacul</i>	354

51. Ion Barbu – universul poetic..... 355

51.1.	Etapele formării universului poetic	355
51.2.	Coordonata imaginarului	356
51.3.	Modelul noetic barbian	356

52. Tudor Arghezi 357

52.1.	Tudor Arghezi – <i>Testament</i>	357
52.2.	Tudor Arghezi – <i>Psalm</i>	361
52.3.	Tudor Arghezi – <i>Psalmul de taină</i>	362
52.4.	Tudor Arghezi – <i>De-abia plecaseși</i>	363
52.5.	Tudor Arghezi – <i>Flori de mucigai</i>	364
52.6.	Tudor Arghezi – <i>Nehotărâre</i>	365
52.7.	Tudor Arghezi – <i>Creion</i>	366
52.8.	Tudor Arghezi – <i>Morgenstimmung</i>	367

53. Tudor Arghezi – poet sau prozator?	368
53.1. Dialog critic	368
53.2. Tudor Arghezi – scriitor realist	371
54. Ion Pillat	372
54.1. Ion Pillat – <i>Aci sosi pe vremuri</i>	372
54.2. Ion Pillat – <i>În vie</i>	373
55. Liviu Rebreanu	374
55.1. Liviu Rebreanu – <i>Ion</i>	374
55.2. Liviu Rebreanu – <i>Pădurea spânzuraților</i>	379
55.3. Liviu Rebreanu – <i>Răscoala</i>	382
56. Liviu Rebreanu – reprezentant al realismului	387
56.1. Principalele tendințe în dezvoltarea realismului românesc	387
56.2. Caracterul realist al universului social creat de Liviu Rebreanu	387
56.3. Valori creative în textul romanelor lui Liviu Rebreanu	388
57. Camil Petrescu	389
57.1. Camil Petrescu – <i>Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război</i>	389
57.2. Camil Petrescu – <i>Patul lui Procust</i>	394
57.3. Camil Petrescu – <i>Suflete tari</i>	398
57.4. Camil Petrescu – <i>Jocul ielelor</i>	400
58. Camil Petrescu – reprezentant al realismului	403
58.1. Principalele tendințe în dezvoltarea realismului	403
58.2. Caracterul realist al creației lui Camil Petrescu	403
58.3. Problema intelectualului la Camil Petrescu	403
58.4. Problema iubirii – problemă de factură romantică	404
58.5. Problema războiului – problemă de factură realistă	404
59. Hortensia Papadat-Bengescu – Concert din muzică de Bach	405
60. George Călinescu	407
60.1. George Călinescu – <i>Enigma Otiliei</i>	407
60.2. George Călinescu – <i>Cartea nunții</i>	411

61. G. Călinescu – prozator realist	412
61.1. Scriitori și tendințe în dezvoltarea romanului interbelic	412
61.2. Paternitatea – problemă centrală a prozei lui G. Călinescu	412
61.3. Iubirea – problemă de factură romantică, dar și realistă	413
61.4. Intelectualul – problemă și temă ale romanelor lui G. Călinescu	413
61.5. Morala – o problemă de factură clasică	413
61.6. George Călinescu – scriitor realist de factură clasică	413
62. Barocul	414
63. Mateiu I. Caragiale – <i>Craii de Curtea-Vechi</i>	414
64. Mircea Eliade	416
64.1. Mircea Eliade – personalitate multilaterală a literaturii și culturii române	416
64.2. Mircea Eliade – <i>Maitreyi</i>	418
64.3. Mircea Eliade – <i>La țigănci</i>	420
64.4. Mircea Eliade – <i>Douăsprezece mii de capete de vite</i>	423
64.5. Mircea Eliade – <i>Romanul adolescentului miop</i>	424
64.6. Mircea Eliade – <i>Noaptea de Sânziene</i>	427
64.7. Mircea Eliade între sacru și profan	433
65. Marin Preda	436
65.1. Marin Preda – <i>Moromeții</i>	436
65.2. Marin Preda – <i>Cel mai iubit dintre pământeni</i>	439
66. Marin Preda – reprezentant al realismului obiectiv	442
66.1. Principalele tendințe în dezvoltarea prozei realiste	442
66.2. Problematika romanelor lui Marin Preda	442
66.3. Ilie Moromete – personaj-simbol al mediului rural	442
66.4. Critica societății socialiste – culmea a spiritului critic și a romanului realist	442
67. Vasile Voiculescu	443
67.1. Vasile Voiculescu – <i>În grădina Ghetsemani</i>	443
67.2. Vasile Voiculescu – <i>Bătea la poarta cerului</i>	444
67.3. Vasile Voiculescu – <i>Sonetul 29</i>	446
67.4. Vasile Voiculescu – <i>Călătorie spre locul inimii</i>	447
67.5. Vasile Voiculescu – <i>Noapte de martie</i>	449

67.6.	Vasile Voiculescu – <i>Iisus pe ape</i>	450
67.7.	Vasile Voiculescu – <i>Loștrița</i>	451
67.8.	Vasile Voiculescu – <i>Șarpele Aliodor</i>	452

68. Vasile Voiculescu – universul poetic 452

68.1.	Natura – dimensiune a universului creat de Vasile Voiculescu	452
68.2.	Mitul – coordonată a universului poetic	453
68.3.	Iubirea – motiv romantic și sens al vieții	453
68.4.	Istoria și destinul – teme ale universului poetic	453
68.5.	Conceptele de poet și poezie – temă a universului poetic	453

69. Nichita Stănescu 454

69.1.	Nichita Stănescu – <i>Leoaică tânără, iubirea</i>	454
69.2.	Nichita Stănescu – <i>În dulcele stil clasic</i>	455
69.3.	Nichita Stănescu – <i>Evocare</i>	455
69.4.	Nichita Stănescu – <i>Cântec</i>	456
69.5.	Nichita Stănescu – <i>Laudă omului</i>	457
69.6.	Nichita Stănescu – <i>Ars poetica</i>	458
69.7.	Nichita Stănescu – <i>A unsprezecea elegie</i>	459
69.8.	Nichita Stănescu – <i>Noi</i>	460

70. Nichita Stănescu – universul poetic 462

70.1.	Iubirea – temă a universului poetic creat de Nichita Stănescu	462
70.2.	Evoluția eului – temă a universului poetic	462
70.3.	Conștiința – dimensiune a universului poetic	462
70.4.	Poetul și poezia – temă a universului poetic	463
70.5.	Știința – temă a universului poetic	463

71. Marin Sorescu 463

71.1.	Marin Sorescu – <i>Shakespeare</i>	463
71.2.	Marin Sorescu – <i>Iona</i>	464
71.3.	Marin Sorescu – <i>Răceala</i>	466
71.4.	Marin Sorescu – <i>Astfel</i>	467

72. Orientări, tendințe, coordonate și realizări în poezia românească contemporană 469

72.1.	Ștefan Augustin Doinaș – <i>Mistrețul cu colți de argint</i>	470
72.2.	Ștefan Augustin Doinaș – <i>Mășți</i>	471
72.3.	Nicolae Labiș – <i>Meșterul</i>	472

72.4.	Nicolae Labiş – <i>Moartea caprioarei</i>	473
72.5.	Nicolae Labiş – <i>Miorița</i>	475
72.6.	Emil Botta – <i>Fachir</i>	476
72.7.	Geo Dumitrescu – <i>Libertatea de a trage cu pușca</i>	476
72.8.	Ion Caraion – <i>Fântână</i>	476
72.9.	Grigore Vieru – <i>Harpa</i>	477
72.10.	Ana Blandiana – <i>Avram Iancu</i>	478
72.11.	Ion Alexandru – <i>Clopotele</i>	478
72.12.	Leonid Dimov – <i>Poemul odăilor</i>	479
72.13.	Anatol E. Baconsky – <i>Fluxul memoriei</i>	480
72.14.	Alexandru Philippide – <i>Izgonirea lui Prometeu</i>	481
73.	Geo Bogza – <i>Cartea Oltului</i>	484
74.	Nicolae Steinhardt – <i>Jurnalul fericirii</i>	488
75.	Augustin Buzura	492
75.1.	Augustin Buzura – <i>Vocile nopții</i>	492
75.2.	Augustin Buzura – <i>Orgolii</i>	493
75.3.	Augustin Buzura – <i>Drumul cenușii</i>	493
76.	Alți prozatori contemporani	494
76.1.	Ștefan Bănuțescu – <i>Mistreții erau blânzi</i>	494
76.2.	Ștefan Bănuțescu – <i>Cartea milionarului</i>	495
76.3.	A.E. Baconsky – <i>Echinoxul nebunilor</i>	498
76.4.	A.E. Baconsky – <i>Biserica Neagră</i>	499
76.5.	Fănuș Neagu – <i>Acasă</i>	500
76.6.	Eugen Barbu – <i>Groapa</i>	501
76.7.	Petru Dumitriu – <i>Bijuterii de familie</i>	502
76.8.	Ion Druță – <i>Povara bunătații noastre</i>	503
76.9.	Mircea Cărtărescu – <i>Nostalgia</i>	505
76.10.	Mircea Cărtărescu – <i>Orbitor</i>	508
77.	Evoluția dramaturgiei contemporane	514
77.1.	Horia Lovinescu – <i>Moartea unui artist</i>	514
77.2.	Ion Băieșu – <i>Boul și vițeii</i>	516
77.3.	Valeriu Anania – <i>Miorița</i>	517
77.4.	Dumitru Radu Popescu – <i>Acești îngeri triști</i>	518

78. Scriitori români care au creat în alte țări	519
78.1. Eugen Ionescu	520
78.2. Panait Istrati	524
78.3. Horia Vintilă	526
78.4. Petre Neagoe	530
78.5. Elena Văcărescu	533
78.6. Martha Bibescu	536
 79. Direcții, orientări, reprezentanți în evoluția criticii literare	537
1. Garabet Ibrăileanu – <i>Creație și analiză</i>	539
2. Tudor Vianu – <i>Dubla intenție a limbajului și problema stilului</i>	539
3. E. Lovinescu – <i>Istoria literaturii române contemporane</i>	539
4. G. Călinescu – <i>Istoria literaturii române de la origini până în prezent</i>	540
5. Perpessicius (Dimitrie S. Panaitescu) – <i>Mențiuni critice</i>	541
6. Pompiliu Constantinescu – <i>Considerații asupra romanului românesc</i>	542
7. Constantin Ciopraga – <i>Personalitatea literaturii române</i>	542
8. Mihai Cimpoi – <i>O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia</i>	543
 80. Considerații asupra problemelor eselui românesc	545
80.1. Emil Cioran – <i>Amurgul gândurilor</i>	546
80.2. Paul Zarifopol – <i>Clasicii</i>	548
80.3. Constantin Noica – <i>Creație și frumos în rostirea românească</i>	548
80.4. Mihai Ralea – <i>Tudor Arghezi</i>	549
80.5. Alexandru Husar – <i>Ideea europeană</i>	550
80.6. Nichifor Crainic – <i>Nostalgia paradisului</i>	552
 81. Specificul național – cheie de pătrundere în literatura universală	553

Valorile creative și ortodoxe ale literaturii române

1. Literatura este creație și evaluarea ei se realizează din perspectiva unui concept de valoare. De aceea definirea elementelor unei axiologii creative o socotim extrem de necesară, fiindcă nivelul de gândire creatoare dă sens analizei și impune criterii obiective de apreciere a operei literare.

În bibliografia despre creativitate se discută despre cinci niveluri ale creativității: expresiv, productiv, inventiv, inovativ, emergent (vezi Erika Landau *Psihologia creativității*). În cele ce urmează vom căuta să definim, cu exemple din textele literare, aceste categorii calitative ale actului de creație. Nivelul expresiv se caracterizează prin calitatea limbajului folosit, prin utilizarea particulară a limbii, pe care Garabet Ibrăileanu o denumea „timbrul unic” și constă în crearea de sensuri noi ale cuvintelor (numite de unii cercetători *cuvinte-modul*); în crearea de grupuri de cuvinte cu un înțeles nou (*sintagme-modul*); în accentele conotative date textului prin semnele de ortografie, prin tehnicile de redactare folosite de autor. Modelele de limbă literară puse în circulație se impun prin imitație și de aceea influența marilor scriitori este considerabilă. Titu Maiorescu anticipa felul în care Mihail Eminescu va influența dezvoltarea literaturii din secolul al XX-lea.

Acest nivel expresiv al gândirii creative poate fi bogat ilustrat cu exemple, pornind de la literatura religioasă și istoriografică, cu exemple din literatura populară, cu exemple din creația scriitorilor generației de la 1848, a scriitorilor clasici sau din perioada interbelică, care au adus originale figuri de stil (metafore, comparații, epitete, metonimii, simboluri), au utilizat cu multă măiestrie elemente de versificație (ritmul, rima, cezura, aliterația și asonanța), au introdus și au creat cuvinte, au folosit jocul umoristic cu limbajele. De aceea atunci când ne vom referi la aceste aspecte ale textului literar, cititorul va înțelege că ne referim la această dimensiune a gândirii creatoare.

Literatura are un rol formativ de modelare a personalității, a gândirii și exprimării, fiindcă el se realizează prin cuvântul convingător, și nu prin cuvântul autoritar utilizat de știință. Cuvântul convingător pătrunde în conștiință prin imagini, sentimente, potențial creativ, muzicalitate, modele, prin valorile reflexive ale limbii. Cuvântul autoritar este construit pe funcția tranzitivă a limbii, care are rolul de a transmite informații. Procesul de modelare se realizează mai ales prin faptul că literatura reflectă procesul de formare a sentimentelor, reacțiilor, ideilor, atitudinilor, intenționalităților, al stărilor de conștiință, al modelelor și ne determină să le trăim, să participăm alături de eroi, să ni le însușim.

Nivelul productiv al gândirii creatoare este, în cazul literaturii, al construcțiilor epice sau dramatice. Îl identificăm în realizarea unor tipuri umane strict determinate de un anumit timp și spațiu (cronotopi), care sintetizează categorii sociale sau construind eroii propuși de diferitele curente literare. Pe acest plan îi situăm pe Dan (Vasile Alecsandri *Dan, căpitan de plai*), Ștefan cel Mare (Vasile Alecsandri *Dumbrava Roșie*), Tudor Țoimaru (Mihail Sadoveanu *Neamul Țoimăreștilor*), Jupân Dumitrache, Zița, Rică Venturiano (I.L. Caragiale *O noapte furtunoasă*), Farfuridi, Brânzovenescu, Zoe, Pristanda

(I.L. Caragiale *O scrisoare pierdută*), Ilie Moromete, Achim, Niiă, Paraschiv (Marin Preda *Morometii*). Construcții epice de nivel productiv trebuie considerate romanele: *Ciuleandra*, *Gorila*, *Adam și Eva* de Liviu Rebreanu; *Concert din muzică de Bach* de Hortensia Papadat-Bengescu; *Enigma Otiliei* de George Călinescu; *Întunecare* de Cezar Petrescu; *Cimitirul Buna Vestire*, *Lina*, *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi; *Papucii lui Mahmud*, *Doctorul Taifun*, *De la noi la Cladova* de Gala Galaction; *Neamul Șoimăreștilor*, *Zodia Cancerului*, *Venea o moară pe Siret* de Mihail Sadoveanu. Tot aici trebuie menționate valorice piesele de teatru *Steaua fără nume*, *Ultima oră* de Mihail Sebastian, *Patima roșie* de M. Sorbul, *Năpasta*, *D'ale carnavalului* de I.L. Caragiale.

Volumele de versuri ale lui Vasile Alecsandri *Doine și Lăcrimioare*, *Legende*, *Ostașii noștri*; ale lui Dimitrie Bolintineanu *Legende istorice*, *Florile Bosforului*; ale lui Tudor Arghezi 1907 – *peizaje*, *Flori de mucigai*, *Cuvinte potrivite*; *Cântarea României* a lui Alecu Russo le putem integra în această sferă a calității actului de creație.

Nivelul inventiv aduce o gândire creativă, care se exprimă prin realizarea de prototipuri umane, prin tehnici noi de roman, prin folosirea de specii literare noi, prin folosirea conceptelor filosofice în structura metaforelor și simbolurilor. Astfel, Zaharia Trahanache, din comedia *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, nu poate fi înțeles, dacă nu este interpretat din perspectiva conceptului de putere, pe care este construit. Ca deținător al puterii, pe el nu-l interesează decât păstrarea ei, așa cum pe un avar ca Mara sau Costache Giurgiuveanu nu-l interesează decât banii. El știe să contracareze atacul lui Cațavencu și nu-l interesează adevărul în legătură cu cele arătate în scrisoare. Pe Vitoria Lipan din *Baltagul* o interesează numai adevărul, fiindcă pentru acest adevăr a pornit la drum și-l relevă cu multe amănunte la praznicul, unde-i demască pe Calistrat Bogza și Ilie Cuțui. La nivel de prototipuri stau eroii lui Mihail Sadoveanu din *Hanu Ancuței*: jupân Damian Cristîșor, călugărul Gherman de la Durău, Toderiță Cătană, căpitanul Nicolae Isac; Emirul din poemul *Noaptea de decembrie* de Alexandru Macedonski; *Inorogul din Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir; Ladima din *Patul lui Procust*; Gelu Ruscanu din *Jocul ielelor*; Andrei Pietraru din *Suflete tari*; Bălcescu din drama cu acest nume de Camil Petrescu; Nică din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă. Inventivă este gândirea exprimată prin tehnica de reflectare sau de dedublare a eului, utilizată de Camil Petrescu în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, prin tehnica de voci ideologice din *Patul lui Procust*, prin tehnica algoritmică din romanul *Ion* de Liviu Rebreanu.

Fiindcă Alexandru Odobescu aduce în *Pseudo-Kynegeticos* eseu ca specie literară, așa cum Geo Bogza realizează prin *Cartea Oltului* primul reportaj eseu, iar Ion Creangă basmul cult prin *Povestea lui Harap Alb*, trebuie să-i considerăm scriitori de nivel inventiv.

Utilizarea de concepte filosofice ca *fortuna labilis*, *panta rhei*, *homo mensura, carpe diem* de către Mihail Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu sunt un semn de marcă pentru acest nivel de gândire creativă.

Nivelul inovativ se caracterizează printr-o gândire creatoare la gradul de principii, ceea ce dă eroilor caracterul de arhetipuri. Când Mihail Eminescu în poemul *Luceafărul* o compară pe fata de împărat cu luna și Sfânta Fecioară („Cum e Fecioara între sfinți/ Și luna între stele”), el îi dă această proiecție. Liviu Rebreanu, în romanul

Ion, ne aduce prototipul *țaranul*, pe care grefează elementele unui arhetip în scena când Ion sărută pământul, văzut ca o fecioară. La fel George Coșbuc, în *Nunta Zamfirei*, dă eroinei valori de arhetip. Poeziile populare *Miorița*, *Legenda Mănăstirii Argeșului*, *Soarele și luna* le putem situa pe acest plan al gândirii creatoare alături de poeziile *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, *Gorunul*, *Mirabila sămânță* de Lucian Blaga, *Riga Crypto și lapona Enigel* de Ion Barbu.

Dacă urmăm etapele evoluției calitative ale creației lui Mihail Eminescu, putem observa că poeziile de început *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, *La o artistă*, *O călărire în zori* sunt de nivel expresiv. După plecarea la studii, nivelul calitativ crește și ajunge productiv în: *Epigonii*, *Mortua est*, *Împărat și proletar*, *Venere și Madonă*, *Memento mori*. În perioada ieșeană atinge nivelul inventiv prin: *Călin* (*file din povești*), *Dorința*, *Revedere*, *Sonete*, *Floare albastră*, *Sărmanul Dionis*. Înțelegerea mai adâncă a lumii realizată prin filosofie îi aduce o situație la pragul inovativ în *Scrisoarea I*, *Ta twam asi*, iar fiorul evlaviei din poeziile *Înviere*, *Răsai asupra mea* îl ridică dincolo de acest prag.

Înțelegerea logică a lumii, ca semn al nivelului emergent, o găsim în poemul *Luceafărul*, unde amprenta psihică a poetului se exprimă pe deplin. El realizează prin Hyperion un actant. Ca semn distinctiv al acestui nivel și întregul text ne apare iradiat dintr-un nucleu (ideologem), așa cum un organism viu este creat dintr-o sămânță.

Actantul ca model de gândire emergentă se caracterizează prin:

a) Este structurat pe o lege, ca Hyperion din poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu, așa cum el însuși o spune („*Primind o altă lege*”); ca Agamiță Dandanache din comedia *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, realizat pe legea adaptării la mediu, preluată de autor din biologie; ca Ștefan cel Mare și Sfânt din romanul *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu ca reprezentant al legii creștine.

b) Nu face voia proprie, ci o voință din afara lui. *Luceafărul* – Hyperion face voia Demiurgului, Apostol Bologa este dus de o lumină interioară care-l domină, Agamiță Dandanache este un instrument în mâna celor care conduc, Ștefan cel Mare și Sfânt, în discursul din *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea, spune că a făcut voia Moldovei.

c) Actantul reprezintă o dimensiune a conștiinței: Hyperion este o dimensiune a conștiinței universale, de aceea nu poate deveni muritor, așa cum i-o spune Demiurgul într-o variantă publicată în ediția Perpessicius; Apostol Bologa este un exponent al conștiinței naționale în forma ei ortodoxă; Miron luga este reprezentantul conștiinței clasei feudale în romanul *Răscoala* de Liviu Rebreanu; Ștefan cel Mare și Sfânt este o imagine a conștiinței naționale și luptă pentru apărarea ființei naționale în romanul *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu.

d) Actantul este uneori structurat pe un ideologem, ca Hyperion din poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu, care are ca nucleu ideea de lumină încorporată în particula *luce* din verbul *străluce*, din substantivul *Luceafărul*. Ideologemul, descoperit de Mihail Bahtin și discutat de cercetătorii în semiotică, trebuie înțeles ca o sămânță idee, din care se generează textul. Aceeași idee de lumină îl domină și-l restructurează pe Apostol Bologa din romanul *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, aceeași idee de lumină o găsim în simbolul *soare*, cu care este comparat Ștefan cel Mare și Sfânt din drama *Apus de soare* de Barbu Ștefănescu Delavrancea.

e) Actantul poate avea mai multe ipostaze ca Hyperion din poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu (astru, lumină, fulger, înger, demon, gând, Hyperion) sau o funcționalitate complexă ca Ștefan cel Mare și Sfânt din romanul *Frații Ideri* de Mihail Sadoveanu.

2. Pentru ca aprecierea valorii să fie cât mai obiectivă, criteriile încadrării unei opere literare în sfera unui anumit nivel de creație trebuie corelate cu cele estetice. De aceea vom defini trăsăturile curentelor literare și modurile în care ele devin o realitate în textul literar. Axiologia creativă și cea estetică vor face un sistem împreună cu specificul național și axiologia ortodoxă.

Programul estetic romantic este realizat însă la nivel productiv de Vasile Alecsandri în poemele *Dan, căpitan de plai* și *Dumbrava Roșie*, unde avem eroi excepționali (Dan, Ursan, Ștefan cel Mare și Sfânt) în împrejurări excepționale, dar trăiesc în sfera vieții social-istorice, spre deosebire de nivelul emergent, la care este realizat poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu. Acesta din urmă se înalță la cer, schimbă șapte ipostaze, are un dialog cu Dumnezeu, contemplă modul în care se recrează permanent universul, **reprezintă conștiința de sine ca dimensiune a conștiinței universale. Nivelul său de excepționalitate este cel mai înalt față de toți eroii romantici din literatura universală. Când Hyperion îi cere Bunului Părinte al Vieții să-i schimbe condiția de nemuritor cu „o oră de iubire”, avem punctul cel mai înalt al unei axiologii romantice, unde valoarea este dată de afect. La Eminescu avem, în același timp, o evaziune în basm, în vis, în natură, în mit, deci o împlinire unică a programului estetic al romantismului.**

În studiul *Spiritul critic în cultura românească* Garabet Ibrăileanu îl definea pe Mihail Eminescu ca o culme a spiritului critic în Moldova, în timp ce I. L. Caragiale era văzut ca o culme a spiritului critic în Muntenia. Cartea era, de fapt, o axiologie realistă, fiindcă spiritul critic este definitoriu pentru estetica realistă. Garabet Ibrăileanu îl interpreta pe **Mihail Eminescu din perspectiva unor poezii ca *Epigonii*, *Împărat și proletar*, *Scrisoarea III*, definindu-l ca scriitor realist.** Mihail Eminescu însă trebuie înțeles în sensul unei **sinteze de romantism, realism, clasicism, baroc, simbolism.** Mihail Eminescu reprezintă punctul cel mai înalt de exprimare al esteticii romantice, dar, în același timp, aduce o sinteză ca semn al marilor personalități creatoare. De aceea vom căuta să distingem la fiecare scriitor atât modul particular în care realizează un program estetic, cât și o sinteză ca mod de exprimare a valorii.

3. Modelul de gândire este un alt indicator al valorii actului de creație. Filosofia și cercetătorii creativității caută să acrediteze ideea că nivelul de gândire încorporat în textul literar este un semn distinctiv al valorii, fiindcă o cultură filosofică are ca drept rezultat constituirea unui model noetic. De aceea Titu Maiorescu cerea poezilor o cultură filosofică, dar să nu facă o versificare de idei.

Gândirea pe categorii, pe care o propune Immanuel Kant, o putem asocia nivelului productiv, acolo unde eroii sunt construiți pe categorii sociale sau estetice, ceea ce reflectă modul de gândire al autorului și ierarhia de performanță spirituală, pe care o reprezintă.

Modelul conceptual este asociat creativității de nivel inventiv, unde situăm eroii construiți pe un concept. În mod logic, autorul care gândește pe concepte filosofice ca: *fortuna labilis, pantha rhei, carpe diem, homo mensura, lumea ca mit, lumea ca univers*

al afectului, lumea ca univers al cunoașterii, lumea ca univers al corespondențelor trebuie integrat la acest sistem de valori.

Formația filosofică, pe care au avut-o unii scriitori ca Mihail Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, se va face prezentă prin încorporarea în textul literar a principiilor primordiale (apa, aerul, focul, pământul, apeiron), a principiilor platonice (Frumosul, Adevărul, Binele, Legea, Armonia), a principiilor kantiene (Timpul, Spațiul). Ei vor realiza arhetipuri și vor ridica textul la nivelul creativității inovative.

Când autorul ajunge să gândească legic, el construiește actanți, adică eroi structurați pe o lege, ca semn că este o personalitate creatoare emergentă. Vom distinge acest sistem legic la Mihail Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu, Octavian Goga, nu fără a remarca modul particular, în care ele sunt prezente în textul literar.

4. Imaginarul sau gândirea imaginativă este punctul de conexiune dintre gândirea conceptuală, legică, abstractă și mijloacele de exprimare. Imaginarul este suportul pentru gândirea abstractă („condiția materială a poeziei”, cum definea imaginarul Titu Maiorescu în studiul *O cercetare critică asupra poeziei române la 1867*).

Imaginarul este de nivel emergent când exprimă conștiința, ca în poezia *Din ceas, dedus...* de Ion Barbu sau în poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu, unde găsim simbolul *oglinđa* cu valoare de conștiință de sine. Remarcăm, în același timp, că în cele două creații găsim o cristalizare a imaginarii până la geometric, ca semn al profunzimii arhetipale, legice a gândirii autorilor. La Ion Barbu avem, în volumul *Joc secund*, un alfabet prismatic („*Nadir latent*”, „*Ochi în virgin triumghi*”, „*Pătratul zilei*”, „*Vis al Drepte Simple*”), iar la Mihail Eminescu ideograma soarelui în versurile: „*Și apa unde au fost căzut/ În cercuri se rotește/ Și din adânc necunoscut/ Un mândru tânăr crește*”.

Imaginarul poate fi realizat prin simboluri nu numai la scriitorii simbolști ca Alexandru Macedonski, George Bacovia. Nivelul este însă dat de puterea de sugestie conferită de poet, de contextul simbolic, de tehnica folosirii lui ca simbol central. În poezii ca *Plumb* sau *Lacustră*, G. Bacovia realizează un context simbolic, de nivel inventiv, folosind și o tehnică de simboluri centrale. Simbolul *fântâna* din poemul *Noaptea de decembrie* de Alexandru Macedonski este de nivel productiv, iar simbolul *Meca* este de nivel inventiv, fiindcă sugerează conceptul de poezie pură. În *Rondelul rozei ce-nfloarește*, Alexandru Macedonski ridică valoarea simbolului *roza* la nivel inovativ, fiindcă el sugerează devenirea spre conștiința de sine.

Imaginarul, exprimat prin metafora „mreață de văpaie”, din poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu, este de nivel emergent, fiindcă sugerează ideologemul „lucе”, spre deosebire de metafora „lan de diamanturi” a lui Vasile Alecsandri din poezia *Miezul iernii*, care este de nivel productiv.

Am schițat aceste câteva elemente de axiologie creativă spre a oferi cititorului o înțelegere obiectivă a actului de creație literară, fiindcă valoarea textului este încorporată în el, și nu este conferită de „impresiile” criticului literar.

5. Creativitatea este o dimensiune a conștiinței, care se constituie treptat prin sublimări succesive, coordonate de legea armoniei și echilibrului, de legea sublimării și de legea emergenței, implicând toate sistemele personalității: subconștientului, volitiv, echilibrului, deciziei, noetic, în perioadele de preparare și de incubație, devenind

autonomă în perioada de iluminare, de înțelegere (insight), spre a fi verificată prin sistemul noetic în ultima perioadă, dar mai ales prin realizarea operei de artă.

Imaginea totalizatoare constituie matricea, din care se generează noua înțelegere, noul model de gândire și din ea se generează ideologemul, nucleul actului creator, al ideii creatoare, așa cum o sămânță, așezată într-un sol sau mediu fertil, generează o formă de viață. Creativitatea urmărește acest proces de geneză al actului spiritual ca formă de viață. Literatura este rezultatul unei astfel de elaborări, ca și celelalte forme de artă. Criticul literar trebuie să posede instrumentele de lucru ale creatologiei, pentru a putea evalua corect valoarea.

Creatologia este știința care se ocupă cu studierea fenomenului creației. Ea are legi, concepte, categorii, metode, modele, simboluri, efecte, probleme, expresii proprii. Putem enumera astfel legile armoniei și echilibrului, emergenței, sublimării, discriminării, înțelegerii (insight), reacției, refracției, identității, relației (conexiunii universale), rezonanței, efectului și cauzei, expresivității (comunicării).

Putem să folosim în procesul de înțelegere creativă a textului literar conceptele de ideologem, emergență, sublimare, actant, aură semantică, conștiință creativă, precum și modelele de gândire creativă: metaforic, algoritmic, metonimic, mitic, itemic (de conexiune), ideologemic. Putem face apel la metodele creatologiei: problematizarea, axiomatizarea, iluminarea, metoda principiului ordonator (prezent și sub forma simbolului central), coagularea, cristalizarea, conștientizarea, precum și a reacției, a implantului de imaginar, a grefei de ideologem, a frustrării, a algoritimizării, a simulării, a sublimării, a analogiei, a modelării creative și sinectică.

Vom căuta să obținem, prin discursul nostru, o stimulare creativă a cititorului prin efectele de flux-reflux, zaigarnik, Kitta, Vrittis, Hyperion, Phönix, de identificare, de implant, de echilibrare (feed-back), Fuzzy, de modelare creativă a tinerei generații ca formă superioară de utilizare a textului literar în formarea modelelor de modelare.

Instrucția prin modelare pe modele creative este cea mai înaltă formă de educație și de aceea o propunem prin această carte.

6. Modele de modelare. Modelul legic

Termenul de *lege* poate fi înțeles, la valoarea de *absolut*, ca mod de gândire și de exprimare a voinței lui Dumnezeu. De aceea, atunci când prorocul Moise urcă pe muntele Sinai, el primește *Legea – Tora*.

Când vine pe pământ Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, El enunță *Legea Iubirii* sub forma *Noului Testament*.

Cu valoarea sa *relativă*, termenul de *lege* este utilizat de fizicieni, chimiști, oameni de știință, filosofi, ca exprimând un adevăr relativ al lumii relative în care trăim. Pentru juriști, termenul de *lege* are valoarea unui cod de norme sociale stabilite, pentru a face posibilă existența instituțiilor sociale, a statului.

Creatologia are sarcina dificilă de a transfera legile cu valoare *absolută*, care sunt o exprimare a voinței lui Dumnezeu, având o valoare eternă, în sfera relativă a universului creației, a limbii, a gândirii umane. Onestitatea cercetătorului trebuie să se exprime prin reliefarea modelului legic enunțat în textele sacre ca premisă fundamentală a actului de înțelegere a lumii, a omului, a creației și a capacității omului de a crea. Omul nu este autonom, ci profund dependent de Dumnezeu.

În sensul cel adecvat demersului nostru, vom căuta să arătăm un model legic specific creatologiei, care să fie o aplicare nu teoretică, ci efectivă a legilor eterne cuprinse în Cuvântul lui Dumnezeu, la realizarea creației, a omului, pentru ca această nouă înțelegere să aducă un profund acord între știință și religie. Sensul acestui demers este de a realiza un model educativ prin textul literar în concordanță cu adevărul și să elimine modelul satanisto-comunisto-ateist, impus cu forța în timpul dictaturii.

În acest sens, concepțiile sataniste evoluționiste ale unor semidocti de tipul Karl Marx au avut scopul de a împiedica cunoașterea reală a lumii, a omului, a relațiilor dintre Dumnezeu și om, dintre om și univers, dintre știința cea adevărată și religia creștină. Sunt ridicole aceste pseudolegi: legea unității și luptei contrariilor, a acumulărilor cantitative și a salturilor calitative, a negării negației, care nu numai că n-au caracterul de lege și nici enunțul adecvat, dar au premise false.

Creatologia, ca știință, trebuie să enunțe aceste legi, concepte, efecte, metode, categorii proprii, oferind o altă înțelegere armonioasă a lumii și a omului.

7. *Legea armoniei și echilibrului* este legea fundamentală a creației. Fără acțiunea acestei legi, atomul se dezintegrează, moleculele se autodistrug, celula vie nu poate exista, viața nu e posibilă. Enunțul ei este foarte simplu. Creația sau emergența este egală cu sacrificiul sau sublimarea. Acest lucru l-au știut și l-au afirmat filosofii indiană și greacă înainte de creștinism. Știind această lege, Domnul Iisus Hristos, ca Fiu al lui Dumnezeu, se sacrifică pe sine pentru a crea lumea creștină și pentru a putea împiedica distrugerea omului și a Universului de către demoni și închinătorii la ei. În acest context trebuiesc înțelese încercările de a o defini ca tratând doar aspecte și efecte ale ei. Așa avem în fizică legea lui Lomonosov, în chimie principiul lui Chatelier, la Odobleja, în psihologie, legea consonanței, în informatică conceptul de feed-back, în matematică avem numărul de aur $f = 1,61809338875$ (vezi Matyla Ghica *Numărul de aur*). În geometrie, în arhitectură, în artă și chiar în poezie, numărul de aur sau secțiunea de aur îmbracă diferite forme ca poliedrele perfecte (icosaedrul, tetraedrul, dodecaedrul, octaedrul, cubul) sau ca spirala logaritmică.

În limbă avem exprimată secțiunea de aur, ca formă a legii armoniei și echilibrului, prin numărul de vibrații, cu care se rostesc vocalele, ca nucleu fonetic al limbii ($i = 450$, $o = 900$, $a = 1800$, $e = 3600$, $i = 7200$). Această integrare armonică a limbii în structura creației, prin legea armoniei și echilibrului, devine premisa unei înțelegeri a modului în care Cuvântul lui Dumnezeu, Lumina Lunii a creat universul. Dacă ar înceta acțiunea acestei legi, mai bine zis dacă ar înceta eternul „Fiat lux”, adică acțiunea Cuvântului lui Dumnezeu, universul ar redeveni un haos, așa cum îl doresc sataniștii de tip Karl Marx. A discuta despre creație, despre legile universului fără Creator, fără Dumnezeu, înseamnă minciună, viclenie, impostură și o adâncă, satanică prostie. Acești sataniști vor să impună dictatura lor, să imprime oamenilor pe mână și pe frunte un număr cu laser, iar cei ce vor refuza, să fie tratați drept animale sau să fie uciși. Acesta a fost sensul creării comunismului; acesta a fost sensul uciderii a zecilor de milioane de oameni prin războaie, revoluții și dictaturi de tip fascist sau comunist.

În textul *Vechiului Testament*, versetul: „Mă milostivesc până la al miilea neam către cei ce mă iubesc și păzesc poruncile Mele” (Is: 20,6) arată cât de mare este

efectul Legii iubirii, arată cauza pentru care a venit Domnul Iisus Hristos pe pământ și s-a sacrificat pe sine pentru noi.

Pentru ca demersul nostru să implice deplin literatura, vom da un exemplu din poezia lui Lucian Blaga *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* prin versurile: „*Căci eu iubesc/ și flori și ochi și buze și morminte*”, care conțin modelul Legii iubirii. Astfel, simbolul „flori”, alăturat poruncii „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău”, ne determină să medităm că dragostea față de Dumnezeu nu ne-o putem mărturisii decât prin imnuri, psalmi, rugăciuni, acatiste, tropare, cântece, poezii, slujbe, doine, adică prin flori ale spiritului. Dumnezeu nu are nevoie de nimic, fiindcă ale Lui sunt toate. El le-a creat. Ca orice părinte, Dumnezeu trebuie iubit, cinstit, slăvit, slujit.

În același mod porunca „Să vă iubiți unii pe alții”, alăturată expresiei „ca ochii din cap”, face un transfer de sens asupra simbolului „ochi”, sugerând că poate să aibă valoare de dimensiune a Legii iubirii. Tot astfel referindu-ne la porunca „Să iubești pe-aproapele tău”, alăturată simbolului „buzes”, putem găsi în cuvintele lui Dumnezeu: „*Poporul acesta mă cinstește cu buzele*”, adică pe cei ce sunt căzuți din parabola samariteanului milostiv; ei sunt căpeteniile popoarelor, mafioții, toți cei ce s-au lepădat de Dumnezeu, când s-au lepădat de Biserica Ortodoxă.

Simbolul „morminte” poate fi alăturat expresiei „morminte văruite”, prin care Domnul Iisus Hristos îi numește farisei, saducheii, dușmanii lui Dumnezeu, fățarnicii, și de aceea dragostea față de dușmani ca poruncă: „Iubiți pe dușmanii voștri” poate fi sugerată de acest simbol. În zilele noastre aceste „morminte văruite” sunt toate sectele, toți dușmanii Bisericii Ortodoxe, care au devenit dușmanii lui Dumnezeu, ai lumii și ai lor înșiși. Am discutat acest model, spre a arăta că afirmația părintelui Dumitru Stăniloae cum că Lucian Blaga nu are o gândire ortodoxă, trebuie restrânsă la filosofia lui. În poezie, așa cum vom arăta în capitolul dedicat lui Lucian Blaga, găsim modele și motive creștine ortodoxe.

Creatologia enunță legea armoniei și echilibrului ca lege fundamentală a creației, demască minciunile sataniștilor, care vor să distrugă lumea, oferă soluții pentru salvarea omului și a universului. Ea afirmă adevărul că lumea a fost creată de Dumnezeu pentru om și că Dumnezeu așa de mult a iubit lumea încât pe unicul Său Fiu L-a trimis să se sacrifice și să o salveze. De aceea omul trebuie să respecte cu strictețe poruncile lui Dumnezeu și legile universului, care sunt cuprinse în ele.

8. *Legea iubirii* exprimă, în primul rând, raportul existent dintre Tatăl Ceresc și Domnul Iisus Hristos, ca lege a profundei comuniuni din interiorul Preasfintei Treimi. De aceea avem mărturia Tatălui Ceresc: „*Acesta este Fiul Meu cel iubit în care am binevoit; pe Acela ascultați-L*” Fiindcă „*Tatăl iubește pe Fiul și-l arată toate câte face El*” (Ioan: 5,20).

Pentru a înțelege importanța acestei legi, este destul să menționăm cuvintele Domnului Iisus Hristos: „*Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvântul Meu, și Tatăl Meu Îl va iubi, și vom veni la el și vom face locaș la el*” (Ioan: 14,23). Este sensul adânc al raportului dintre Dumnezeu și om și de aceea „*orice veți cere întru numele Meu, aceea voi face, ca să fie slăvit Tatăl întru Fiul*” (Ioan: 14,13) și „*Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic*” (Ioan: 15,5). De aceea cei fără Dumnezeu nu pot descoperi legile creației

și ale creativității. Dumnezeu deschide, prin Duhul Înțelegerii, prin Duhul Înțelepciunii, prin Duhul Bunei-Credințe, ochiul minții și, prin Duhul Cunoștinței, ochiul conștiinței. Fără acești ochi interiori, omul este orb, deși are ochi, este surd, deși are urechi. De aceea el nu înțelege Legea Iubirii, care are patru dimensiuni exprimate prin cele patru porunci: „Să iubești pe Domnul Dumnezeului tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu tot cugetul tău” (Matei 22: 37); „Să vă iubiți unii pe alții precum v-am iubit Eu” (Ioan: 15,12); „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Matei 22: 39); „Să iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Matei: 5,44).

Pentru cel ce vrea să afle Adevărul, Calea și Viața cea veșnică, trebuie întâi să aplice Legea Iubirii, ca să vină asupra lui Duhul Sfânt: „Doar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe care-L va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate...”. De aceea orice demers în înțelegerea legilor universului, făcut fără Duhul Sfânt, este un eșec, o minciună.

Legea Iubirii se constituie în cauză pentru legea armoniei și echilibrului, pentru creația lumii și a omului, pentru celelalte legi. Ea determină sublimarea sau sacrificiul, care este coordonată de legea sublimării. Aceasta determină emergența sau creația, care este coordonată de legea emergenței.

9. *Legea emergenței* conduce procesul de geneză și este modul prin care gândul Tatălui Cereș devine lumină prin Cuvântul lui Dumnezeu (Domnul Iisus Hristos – Lumina Lumii) și creația prin harul Duhului Sfânt. Enunțul ei este simplu. Emergența este produsul dintre G – gândul lui Dumnezeu, C – Cuvântul sau lumina și H – harul care generează creația, raportate la A – actul creației.

$$E = \frac{G \cdot C \cdot H}{A} \text{ unde } A, \text{ adică actul creației, este produsul dintre } M, \text{ modelul dat, și}$$

cele două coordonate (C), adică timpul și spațiul. Deci, în câmpul creației legea emergenței devine legea acțiunii și poate avea forma: $E = mc^2$. Legea emergenței va face să apară pământul cel nou, cetatea noului Ierusalim cereș, râul și apa vieții, pomul vieții veșnice, lumina cea eternă, viața veșnică:

„Și mi-a arătat apoi râul și apa vieții, limpede cum e cristalul și care izvorăște din tronul lui Dumnezeu și al Mielului.

Și în mijlocul pieței din cetate, de o parte și de alta a râului, crește pomul vieții, făcând rod de douăsprezece ori pe an, în fiecare lună dându-și rodu; și frunzele pomului sunt spre tămăduirea neamurilor” (Apoc. 22: 1-2).

Valoarea legii armoniei și echilibrului își va arăta eterna ei putere creatoare, fiindcă legea sublimării va declanșa legea emergenței:

„Și-au văzut cer nou și pământ nou. Căci cerul cel dintâi și pământul cel dintâi au trecut; și marea nu mai este”.

„Și-au văzut cetatea cea sfântă, noul Ierusalim pogorându-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei” (Apoc. 21, 2).

Se evidențiază, astfel, caracterul etern, precum și interferența profundă a legilor, enunțate de noi.

În acest sens, în poemul *Luceafărul* de Mihail Eminescu avem o imagine poetică a acestei legi, când Hyperion trece dincolo de cele două coordonate ale creației (timpul și

spațiul): „Căci unde-ajunge nu-i hotar,/ Nici ochi spre a cunoaște,/ Și vremea-ncearcă în zadar/ Din goluri a se naște”. El ajunge la locul unde se generează lumina și avem legea emergenței în etapa generatoare: „Vedeă, ca-n ziua cea de-ntâi,/ Cum isvorau lumine”. Această înțelegere logică a poetului face din el unul din cei ce au un nivel de gândire creativă emergentă. Pentru a reliefa această adâncime este necesar demersul axiologic la nivel legic emergent, pe care-l expunem.

Limitată la nivelul noetic, legea emergenței este suma legilor, principiilor, conceptelor, categoriilor, ideologemelor, conexiunilor, reprezentărilor, simbolurilor prezente într-un text, alcătuind un model m , raportat la cantitatea și calitatea cuvintelor (C^2), fiind identică cu legea acțiunii în lumea relativă, fiindcă este nucleul generator.

10. Legea sublimării coordonează transformarea, sublimarea, disoluția, substituția, ciclul vieții materiale, trupesti, spre deosebire de legea emergenței care coordonează viața veșnică, spirituală, sfântă, fără existența ciclurilor, fără prezența relativului, a timpului, a spațiului, a morții, a răului.

Când Dumnezeu va opri lumina harului Duhului Sfânt, care susține lumea prin legea emergenței, și acesta își va înceta acțiunea prin legea acțiunii, atunci legea sublimării va acționa nestingherită. Asta o doresc cei ce discută, fără să știe despre negarea negației ca lege. Atunci se va vedea valoarea legii armoniei și echilibrului, fiindcă fără ea lumea aceasta nu va mai exista.

În vremea de care se vorbește în *Apocalipsa* Sfântului apostol Ioan, pământul acesta va arde, fiindcă mările și oceanele se vor aprinde:

„Iar împărații pământului care s-au desfrânat cu ea și s-au dezmiardat cu ea, se vor jeli și se vor bate în piept pentru ea, când vor vedea fumul focului în care arde” (Apoc.: 18, 9).

„Și moartea și iadul au fost aruncate în râul de foc. Aceasta e moartea cea de-a doua: „iezerul de foc”.

„Iar cine n-a fost aflat scris în cartea vieții, a fost aruncat în iezerul de foc” (Apoc. 20: 15).

În simbolul pomului cunoștinței binelui și răului putem să vedem legea armoniei și echilibrului. Când Adam (pământul) a sublimat (a mâncat) fructul faței, el a făcut să apară legea sublimării. Afirmatia lui Dumnezeu că, dacă vor mânca, vor muri, are un sens absolut legic, fiindcă a făcut să apară legea sublimării, ciclul vieții care se încheie cu moartea. Afirmatia șarpelui, că nu vor muri, are un sens relativ. Ceea ce s-a petrecut era căderea din sfera absolutului, a vieții veșnice, a legii emergenței, în sfera relativului, unde există acțiunea legii sublimării, răul, moartea. De aceea, pe pământ, păcatul este relativ și se poate sublima și acesta este sensul Sfintelor Taine din ritualul creștin ortodox. De aceea Domnul Iisus Hristos s-a sacrificat pe cruce, de aceea milioane de creștini au fost uciși, ca să treacă în sfera absolutului, a eternului. De aceea toți cei care s-au lepădat de Biserica Ortodoxă, s-au lepădat de Dumnezeu, de mântuire, de Împărăția Cerurilor, au căzut în ispita șarpelui ca și Adam și se duc în iad, unde acționează veșnic legea sublimării sub forma unui foc etern.

Acțiunea legii sublimării în om, la nivelul biologic, eliberează din alimente energia și substanțele necesare hrănirii corpului biologic. La nivelul corpului energetic, ea face să apară temperatura, pulsul, iar la nivelul afectiv al corpului, pe care-l numim